

RIBIČI PRIPOVEDUJEJO, MENTORJI NAREKUJEJO

Laži in potvarjanja o Etnološki topografiji slovenskega etničnega ozemlja v knjigi Nataše Rogelja

Pričujoči zapis želi opozoriti na izkrivljeno in tendenciozno predstavitev projekta Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja (ETSEO) in etnologije v knjigi Nataše Rogelja *Ribiči pripovedujejo: etnografija ribištva med Savudrijskim in Miljskim polotokom*, ki je izšla v Kopru pri založbi Annales leta 2006. V knjigi je avtorica objavila del doktorske teze, ki jo je opravila na Fakulteti za podiplomski humanistični študij ISH. Kot omenja v predgovoru, so ji pri delu pomagali kolegi in kolegice z inštituta, mentorja dr. Bojan Baskar in dr. Irena Šumi in številni drugi strokovnjaki. Mentor dr. Bojan Baskar je bil tudi eden od dveh recenzentov, drugi je bil dr. Drago B. Rotar, ki je knjigo v besedilu na zavihku označil kot »antropološko študijo ekonomskih, ekoloških in simbolno-ideoloških vidikov ribiškega življenja na severnoistrski obali«. Naj na začetku poudarim, da za nesprejemljivo pisanje o projektu ETSEO nikakor ne gre kriviti avtorice, diplomirane etnologinje, ki se je gotovo zavzeto lotila svoje disertacije in je, razumljivo, pri svojem delu sprejemala nasvete mentorjev z recenzentom, ki pa so instrumentalizirali njeno pisanje.

Knjiga je posvečena široki paleti diskurzov o ribištvu, od antropološkega, biotskega, antropološkega, nacionalnega in aktualnopolitičnega, vezanega na kontekst sporov med Slovenijo in Hrvaško o meji na morju. Delo temelji na obsežnem povzemanju strokovne literature in številnih prispevkov in odmevov v občilih, predvsem o mejni problematiki, in komentarjev ribičev v zvezi z njihovim nezavidljivim položajem sredi vsiljivih in navzkrižnih političnih in ideoloških interesov. Na več mestih se sklicuje tudi na etnografijo in etnografsko dokumentacijo, čeprav je etnografije v knjigi zelo malo; da se etnografske raziskave, ki bi gotovo pomembno dopolnila njeno delo, ni mogla lotiti, je razumljivo, saj je že sama problematika diskurzov o ribištvu dovolj obsežna. Zato je težko razumeti, da je, diplomirana etnologinja, kljub temu svoje delo v podnaslovu označila kot »etnografijo«, saj ni mogla pričakovati, da bo za to dovolj nekaj nejasnih slik in citatov ribičev. Njeno sklicevanje na »etnografijo« ni v prid njeni knjigi in bi ga lahko opustila, še bolj pa je škoda, da ni sama preprečila objave naravnost smešnega besedila recenzenta Draga B. Rotarja, ki pravi, da besedilo »temelji na etnografiji« in da je eno od njegovih spoznanj »epistemološki premik od 'tradicionalno' zastavljenega ribištva k socialnoantropološkimi pristopom in teorijam«. Razumljivo je, da je recenzent knjigo pohvalil, saj je pohvale tudi vredna, v njej je tudi res veliko socialnoantropoloških pristopov in teorij, a je čudno, da je tako poudarjeno pohvalil tudi to, česar v njej ni. »Etnografija« v podnaslovu knjige je bila s strani avtorice verjetno mišljena le kot nekoliko poetičen okras za vzbujanje zanimanja med bralci, recenzent pa je njeno »etnografijo« vzel zelo zares in svojo recenzentsko funkcijo izkoristil za arbitriranje o stvareh, ki jih ne pozna.

Glas mentorjev je tudi sicer v knjigi tako odločujoč, da se na nekaterih mestih bere kot zapis po nareku. Seveda je vpliv mentorjev, še posebej, če so hkrati ocenjevalci in recenzenti, na delo

mladega raziskovalca razumljiv in povezan že z njegovim statusom, vendar pa se Nataša Rogelja tolikokrat sklicuje na oba mentorja, kot da bi jima želela predvsem potrjevati svojo privrženost s plasiranjem njenih idej. Pričujoči zapis je odziv na takšno njeno pisanje o etnologiji v Sloveniji in o projektu Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja (ETSEO) v poglavju »Nacionalizacija ribištva«; gre za neverjeten ideološki konstrukt, ki je v knjigo vtaknjen popolnoma brez zveze, oziroma je vsiljeno montiran v nacionalistični diskurz in že s samim tem kontekstom vnaprej stigmatiziran.

Avtorica se projekta loti po kratkem uvodnem, posplošenem povzetku razvoja evropske etnologije. V njem pove, da se je disciplina rodila v 19. stoletju kot produkt romantičnega evropskega nacionalizma in Herderjevega *Volksgesta* (str. 155) in po Löfgrenu povzame, da je bil začetni cilj evropske etnologije in folkloristike »reševanje in popisovanje nacionalnih ljudskih (to pomeni, idealiziranih kmečkih) kultur. Takšen ideološko utemeljen projekt je poleg tega prinesel tudi ideje o nacionalnem karakterju.«¹ Nato pa pravi: »Kasneje so se nekateri antropologi in etnologi v Sloveniji kritično spoprijemali s takimi pionirskimi poskusi invencije nacionalne ljudske kulture, nekateri drugi projekti (med njimi ETSEO, ki bo obravnavan v nadaljevanju), pa niso dosegli paradigmskega loma« (str. 155).

Avtorica ne pove, na katerega avtorja konkretno misli z »invencijami nacionalne ljudske kulture«, kateri antropologi in etnologi v Sloveniji so se kritično spoprijemali z njimi in kaj sploh misli s »paradigmskim lomom«; kateri so projekti, ki ga, poleg ETSEO, niso dosegli in ali to pomeni, da sodijo še v fazo »reševanja in popisovanja nacionalnih ljudskih (to pomeni idealiziranih) kmečkih kultur«, itd. Če je šele »paradigmski lom« prekinil z »idealizacijo in invencijo nacionalne ljudske kulture«, kdo pa je napravil ta veliki »po-lom«? Löfgrenov citat je tako splošen, da je tudi prazen in noben diplomirani etnolog ne bi v njem prepoznal verodostojne opredelitve razvoja etnologije v Evropi, neopredeljen »paradigmski lom« pa deluje le kot votlo demagoško strašilo.

Gre za nepoznavanje in potvarjanje razvoja etnologije. Shema, ki jo avtorica povzema, na Slovenskem ne drži, oziroma v tako pomečkani zdogmatizirani varianti sploh nikjer. Pomembni premiki v etnologiji so se tu dogajali že od šestdesetih let (čeprav je bil tudi prejšnji razvoj označen z mnogimi tehtnimi dosežki), a ne kot kak spektakularni »po-lom«, ampak s širjenjem in s po-

1 Avtorici se je pomotoma zapisalo *Volkgeist*, za navedbo po Löfgrenu pa navaja letnico 1989, vendar med literaturo, navedeno na koncu knjige, ni nobenega njegovega dela s to letnico, sta pa: Marine Ecotypes in Preindustrial Sweden: A Comparative Discussion of Swedish Peasant Fishermen. V: R. Andersen (ur.), *North Atlantic Maritime Cultures: Anthropological Essays on Modern Fishing* (Newfoundland: Memorial University of Newfoundland, 1979) in *On Holiday: A History of Vacationing* (Berkeley: University of California Press, 1999).

glabljanjem predmeta preučevanja, ne samo v raziskovalni sferi, ampak tudi v muzeologiji in konservatorstvu, kjer so raziskave zajemale tudi vse širši razpon socialnih skupin v kmečkih in urbanih naseljih; posebno je treba poudariti, da tudi v raziskavah kmečke kulture ni šlo le za »popisovanje in idealiziranje«. Rezultat tega razvoja, ki so ga spremljale tudi razprave med raziskovalci z različnimi mnenji in pristopi, je bil tudi napredek v teoriji in metodologiji (glej o tem poglavje Nova metodološka obzorja v Slavec Gradišnik 2000: 313–318). Zdi se nerazumljivo, da je avtorica, ki je končala študij etnologije, tudi če je »prešpricala« teorijo in metodologijo, tako avtomatično sprejela tako neverodostojno varianto razvoja etnologije.

Preden se avtorica nato osredotoči na projekt ETSEO, najprej navede, v utemeljitev svoje teoretične podkovanosti in merodajnosti, celo vrsto znanih avtoritet. Takole piše: »Osnovna teoretizacija, ki tiči v ozadju pričujočega razdelka, je poleg klasičnih in sodobnejših študij o etničnosti (Bart 1969; Cohen 1985; Eriksen 1993; idr.) tudi skupek znanih idej o nacionalizmu. Med te štejemo Gellnerjeve (1983) in Hobsbawmove (1983) ideje, da so narodi in nacionalistične tradicije reinvencija, ne pa empirična danost, kot tudi Andersonovo idejo o narodu kot 'zamišljeni skupnosti' (1995, 1998).«² Omeni razmišljanje Erica Hobsbawma, da so »'tradicije', ki si lastijo neko daljšo časovno kontinuiteto, pravzaprav sodobne in zamišljene na način preinterpretacije preteklosti (reinvencije)« in da ta avtor »izpostavlja *invented traditions* tudi v povezavi z nacionalizmom, nacionalno državo, nacionalnimi simboli, nacionalnimi zgodovinami, ipd.« Prikliče tudi definicijo naroda Benedicta Andersona kot zamišljene skupnosti in nekatera njegova znana razmišljanja iz dela *Zamišljene skupnosti* (1995, 1998).³ Povzame po Ireni Šumi (2004),⁴ »da morajo med drugim elementi analitskega pogleda, ki pisanje o etničnosti šele osmislijo kot znanstveno početje, izključiti aksiomatično predstavo o tem, da so skupine naravno dejstvo, oziroma da je etničnost lastnost oseb in skupin, ki je trajna, od vedno, in v bistvu nesprejemljiva« (str. 155–156). Po Šumijevi tudi navede, da »si je potrebno priznati tudi to, da vse stvari na svetu, vključno z ljudmi, obstajajo samo znotraj nenehno potekajočega časa. Kot nadaljuje Šumi, se v luči te organizacije perspektive npr. izjava 'v Sloveniji živijo različne etnične skupine' ne ozira na nobenega izmed zgoraj omenjenih predlogov, ki pisanje o etničnosti šele osmislijo kot znanstveno« (str. 156).

V tako zakoličenem demagoškem horizontu iztrganih citatov o zamišljenih skupnostih, nacionalnih zgodovinah, nacionalizmih,

aksiomatičnih predstavah, itd. se avtorica loti projekta ETSEO. Pravi: »Idejo 'slovenskega etničnega ozemlja' kot predmeta raziskovanja, ki je bistveno opredelil določeno obdobje slovenske etnologije, lahko spremljamo skozi projekt *Etnološke topografije slovenskega etničnega ozemlja* (v nadaljevanju ETSEO), ki ga v izhodiščih lahko postavimo v petdeseta leta 20. stoletja, v odmevih pa je moč prepoznati njegovo temeljno teoretizacijo v dosti širšem in sodobnejšem časovnem kontekstu. Projekt ETSEO se je v obliki krovne etnološke raziskovalne naloge, znane pod naslovom *Način življenja Slovencev v 20. stoletju*, nadaljeval v osemdesetih letih 20. stoletja. Zamišljen je bil stopničasto. S pomočjo *Vprašalnic ETSEO*, ki pokrivajo domnevno najbolj relevantna področja raziskovanja v okviru slovenske etnološke produkcije, naj bi nastajale *Topografije ETSEO*, pri katerih naj bi šlo za registriranje in dokumentacijo 'kulturnih sestavin etnološkega značaja z vidika njihove provenience' (prim. Kremenšek 1974: 189),⁵ nato naj bi se delo nadaljevalo v Monografskih študijah ETSEO in končno v Sintezah ETSEO.« V opombi 99 piše, da je bil projekt leta 1974 predložen Raziskovalni skupnosti Slovenije in da je bila v ozadju ideja, da naj bi monografska dela nastajala po enotnem načelu, katerega vodilo je bilo podano v vprašalnicah. V isti opombi tudi pove: »Skratka, enotna viroslovna podlaga naj bi omogočila uspešno primerjavo. Ozadje zastavitve po postajah vprašalnice – topografije – sinteze postavlja v izhodišče 'naravni pogled' (Slovencev), cilj pa lahko prepoznamo kot teoretizacijo tega.« Nadalje beremo: »V ozadju Vprašalnic lahko prepoznamo več ideoloških nastavkov. Poleg razdelitve na tri enote – socialno, duhovno in materialno kulturo – je v Vprašalnicah prisotna tudi vnaprejšnja določenost proučevanega kulturnega repertoarja. Z jasno zastavljenim kulturnim repertoarjem, ki glede na izhodiščne vprašalnice obsega nekatere prej omenjene enote, je povezana še naslednja specifičnost projekta ETSEO – osredotočenost na slovensko etnično ozemlje« in pripadajoče enote slovenskega etnosa, ki so vnaprej dane in v celoti neproblematizirane« (str. 157).

Jedro cele konstrukcije je iz poročila Raziskovalne skupnosti slovenskih etnologov iz leta 1976 citirana Kremenškova opre-

2 Gre za dela: Fredrick Barth, *Ethnic Groups and Boundaries* (London: Allen and Unwin, 1969); Anthony P. Cohen, *The Symbolic Construction of Community* (London: Routledge, 1985); Thomas Hylland Eriksen, *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives* (London: Pluto, 1993); Ernest Gellner, *Nations and Nationalism* (Oxford: Blackwell, 1983); Eric Hobsbawm, Introduction. V: E. Hobsbawm & T. Ranger (ur.), *The Invention of Tradition* (Cambridge: Cambridge University Press, 1983).

3 Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origins and Spread of Nationalism* (London in New York: Verso, 1995); *Zamišljene skupnosti: o izvoru in širjenju nacionalizma* (Ljubljana: SH, 1998).

4 Gre za delo: Irena Šumi, *Etnično razlikovanje v Sloveniji: izbrane problematizacije. Percepcije etničnega razlikovanja v Sloveniji. Razprave in gradivo 45* (2004).

5 Citat iz članka Slavka Kremenška *Etnološka topografija slovenskega etničnega prostora je okrnjen in vsebinsko spreobrnjen*. Kremenšek je namreč povzel razpravo med sodelavci načrtovane topografske akcije, njihova razmišljanja, pripombe, opozorila in predloge glede koncepta in izvajanja projekta. Piše tudi o dilemi glede dveh zamisli: »Po prvem konceptu gre pri etnološkem topografskem delu za registriranje, za dokumentacijo in tudi za zbiranje kulturnih sestavin etnološkega značaja z vidika njihove provenience. Krajevna določenost, izvorno nahajališče ljudskokulturnih elementov je pri tem v ospredju. Strokovno čim bolj izčrpen in natančen razvid nad našim ljudskokulturnim inventarjem je s tega zornega kota poglavitni in pravzaprav tudi edini cilj topografskega dela« itd., nato pa: »Po drugi zamisli, iz katere je pravzaprav izvirla pobuda za delo na topografiji, naj bi šlo najprej za priprave in na tej podlagi za načrtne monografske študije posameznih krajev, manjših in omejenih regij, industrijskih naselij ali mestnih četrti. Pri tem naj bi bila upoštevana način življenja in kulturna podoba naseljencev takih območij v vsej njuni celovitosti. Tukaj bi ne bile v ospredju posamezne kulturne sestavine, temveč bi šlo za kulturno podobo ožje ali širše lokalne skupnosti kot celote, za njen življenjski stil, za spreminjanje tega stila, te ali druge kulturne strukture skozi posamezna obdobja«, itd. (Kremenšek 1974: 189–190). Kremenšek je pretehtano razgrnil značilnosti obeh pristopov, avtorica pa je smisel njegovega izvajanja z iztrganim citatom potvrdila in obrnila na glavo.

delitev: »Izhodišče etnološke topografije slovenskega etničnega ozemlja je prostor, ki ga pripadniki slovenske etnične skupine naseljujejo. Pri tem gre tako za okvire SR Slovenije kot za zamejska področja, naseljena s Slovenci. Sem je končno treba prišteti tudi kolikor toliko strnjene slovenske izseljenske kolonije. Spričo našega načelnega stališča, da so etnološko zanimiva vsa obdobja v razvoju nekega etnosa, je razumljivo, da nas za ustrezna obdobja zanimajo tudi kraji, ki so bili kasneje potujčeni« (str. 157). Sklicujoč se na Ireno Šumi, avtorica ob tem citatu zapiše: »Taka formulacija jasno kaže na nerefleksivnost vpleta političnega govora o etnijah, obenem pa razloži spregled 'šuma' pri zamiku 'slovenske ribiške tradicije'« (str. 158).⁶ In še: »Ena temeljnih značilnosti projekta ETSEO je torej ujetost v primordialistični kontekst, zaradi česar lahko tega označimo za narodotvornega in prepoznamo njegovo podobnost s političnim govorom« (str. 158). Primordializem razloži v opombi št. 100: »Primordialistični kontekst v smislu delitve človeštva na izvorno ločene, različne in zamejene kulture« (str. 158).

Razen tega, da je imel projekt več stopenj – vprašalnice, topografije, monografije, je vse, kar avtorica o njem pove, lažno, izmišljeno in podtaknjeno. Etnično ozemlje ni bilo predmet raziskav, ampak njihov prostorski okvir. Izhodišč projekta ne moremo postaviti v petdeseta leta.⁷ Kaj je mislila s »temeljno teoretizacijo«, ne pove. »Naravni pogled«, ideološki nastavki in primordializem so tako konstruirani, kot bi si jih izmislil kak politikomisar.

Prepričana sem, da mlada raziskovalka sama od sebe ne bi pisala takih nesmislov, težko pa razumem, da je sprejela, da se je njeno besedilo, ki naj bi bilo znanstvena monografija, zlorabilo za esutje ETSEO, ki je bil, ne glede na to, da ni bil v celoti realiziran in da je seveda tudi imel pomanjkljivosti, o katerih je bilo tudi že marsikaj rečenega in objavljenega, najpomembnejši timski in interdisciplinarni projekt slovenske etnologije po Orlovih ekipah, z mnogimi tehtnimi, kvalitetnimi dosežki. Ne glede na to, da po eni strani nisem prepričana v smiselnost odzivanja na take konstrukte, se mi po drugi strani zdi, da je nekatere stvari kljub vsemu treba povedati.

Vprašalnice, kakršne so bile sestavljene za ETSEO, so znan etnološki raziskovalni pripomoček. Univerzalnih vprašalnic, ki bi se jih vsak raziskovalec kjerkoli in kadarkoli držal od črke do črke, ni; namenjene so za pripravo na raziskave in prilagoditvi konkretnim okoliščinam in ciljem; to so imeli pred očmi tudi sestavljenci vprašalnic ETSEO. Avtorica zviška govori o »vnaprejšnji določenosti proučevanega kulturnega repertoarja« in »jasno zastavljenem kulturnem repertoarju«, čeprav je vsakemu etnologu jasno, da v vprašalnicah *eo ipso* sploh ne gre za omejevanje, ampak za odpiranje tematike; obseg področij, ki so jih zajele vprašalnice, bi bil preozek le za kakega hudega genija, a še ta bi v njih videl neskončne raziskovalne horizonte.

Zajeta so bila področja: Poljedelstvo, Živinoreja, Vrtnarstvo, Sadjarstvo, Vinogradništvo, Lovstvo, Ribišstvo, Nabiralništvo, Čebelarstvo, Rokodelstvo in obrt, Industrija in rudarstvo, Gozdno gospodarstvo, Promet, komunikacijska sredstva in komuniciranje, Trgovina, Turizem, Prehrana, Stavbarstvo in stanovanjska oprema, Proračun (družine ali gospodinjstva), Družinsko-sorod-

stvene zveze, Vzgoja, Spolno življenje, Prebivalstvo, Krajevna skupnost, Interetnični odnosi, medkrajevni odnosi, zdomstvo, Družbeno razlikovanje, Vrednote in moralne norme, Pravna etnologija, Delovne skupnosti, Medsebojna pomoč, Sosedstvo, Fantovske in deklishe skupnosti, Družbene organizacije, Združbe odraslih, Prijateljstva, poznanstva, klike, Šege, Verovanje, Igra odraslih in otroška igra, Gledališče, Jezik, Besedna umetnost, Branje, Glasba, Ples, Likovno obzorje, Viri znanja, Zdravilstvo, Znanje o rastlinskem svetu, Znanje o živalskem svetu, Znanje o vremenu, Zgodovinska zavest in geografsko obzorje, Tehnično znanje. Vsaka vprašalnica je vsebovala teoretični uvod in pregled priporočene literature. Čeprav v projektu ETSEO sodelavcem ni uspelo sestaviti vprašalnic za prav vsa področja, za katera so menili, da bi jih bilo še treba vključiti (predvsem zaradi preobremenjenosti sodelujočih in kadrovskega primanjkljaja) in kljub kritičnim pripombam o posamičnih vprašalnicah, ki so jih izrazili že sami sodelavci na številnih razpravah, ki so spremljale delo, so jih raziskovalci, pedagogi in študenti sprejeli kot dobrodošel, teoretično in metodološko utemeljen raziskovalni pripomoček.

Sodelavci projekta so bili: V uredniškem odboru: Slavko Kremenšek, Vilko Novak, Valens Vodusek, Peter Fister; Uvod in poročila ustanov so napisali: Slavko Kremenšek, Andrej Dular (Belokranjski muzej v Metliki), Maks Dolinšek (Delavski muzej na Ravnah), Slavka Ložar (Dolenjski muzej v Novem mestu), Valens Vodusek (Glasbenonarodopisni inštitut oziroma Sekcija za glasbeno narodopisje ISN SAZU), Anka Novak (Gorenjski muzej v Kranju), Naško Križnar (Goriški muzej v Novi Gorici), Sodelavci ISN SAZU (Inštitut za slovensko narodopisje pri SAZU), Duša Krnel Umek (Komisija za etnološki atlas Jugoslavije in Naloge študentov PZE za etnologijo Filozofske fakultete v Ljubljani do 31. decembra 1975), Meta Sterle (Loški muzej v Škofji Loki), Majda Fister (Muzej v Kamniku), Vlado Šlibar (Pokrajinski muzej v Celju), Marija Makarovič (Pokrajinski muzej v Kopru), Andreja Vrišer (Pokrajinski muzej v Mariboru), Vlasta Koren (Pokrajinski muzej v Murski Soboti), Majda Čeh (Pokrajinski muzej v Ptuj), Boris Kuhar (Slovenski etnografski muzej v Ljubljani), Živa Gruden (Zamejski Slovenci v Italiji), Ivan Sedej (Zavod za spomeniško varstvo SR Slovenije). Avtorji vprašalnic pa so bili: Angelos Baš, Janez Bogataj, Ljudmila Bras, Tone Cevc, Majda Čeh, Majda Fister, Peter Fister, Vlasta Koren, Naško Križnar, Duša Krnel-Umek, Niko Kuret, Helena Ložar-Podlogar, Marija Makarovič, Gorazd Makarovič, Anka Novak, Vilko Novak, Barbara Plestenjak-Jemec, Ivanka Počkar, Anton Polenc, Mirko Ramovš, Mojca Ravnik, Ivan Sedej, Marija Stanonik, Julijan Strajnar, Fanči Šarf, Zmago Šmitek, Pavla Štrukelj, Marko Terseglav, Tanja Tomažič, Sergij Vilfan, Valens Vodusek, Maksimiljan Vogel, Sinja Zemljič-Golob, Zora Žagar. Topografije so napisali: Marjetka Balkovec, Ralf Čepak, Andrej Dular, Majda Fister, Marjanca Klobčar, Marija Kozar-Mukič, Inga Miklavčič-Brezigar, Karla Oder, Breda Pajsar, Jasna Sok, Marjeta Sterle, Fanči Šarf, Zmago Šmitek, Mojca Terčelj, Bogdana Tome-Marinac, Nena Židov. Glede zasnove topografij, predvsem zaradi osredotočenosti na občinske obsege, sodelavci niso bili enotnega mnenja, potem pa so topografije tudi prerasle predvideni obseg oziroma upočasnile dosego končnega cilja, ki je bila vsekakor serija monografij; vendar pa je, še posebno z današnjega stališča, vsaka od njih izredno dragocena, strnjena diahrona in sinhrona predstavitev specifičnosti, relevantnih za

6 Šum« se nanaša na predhodno izvajanje avtorice o nacionalizaciji ribištva v istem poglavju.

7 Morda je to prevzeto iz Slavec Gradišnik 2000: 456, kjer pa gre, kot mi je pojasnila ta avtorica, za lapsus ali tipkovno napako.

etnološke raziskave. Avtorji monografij pa so bili Marija Kozar-Mukič, Mojca Ravnik in skupina avtorjev Duša Krnel-Umek, Zmago Šmitek (tudi urednika), Branka Berce-Bratko, Zora Pavlin, Mirko Ramovš in Julijan Strajnar.

Pogled v sestavo uredniškega odbora in seznam avtorjev vprašalnic, topografij in monografij nam pove, da so bili med sodelavci skoraj vsi tedaj dejavni etnologi, predstavniki različnih usmeritev, strok, ustanov in generacij, med njimi mnogi najpomembnejši, uveljavljeni znanstveniki, avtorji temeljnih del s področja etnologije in folkloristike. Nataša Rogelja jih niti ne omeni, njihov prispevek popolnoma prezre, čeprav bi za kolikortoliko objektivno predstavitev projekta morala neobhodno upoštevati vse njegove ravni in avtorske pristope, saj je v posamičnih nalogah prišla do izraza pahljača teorij, znanj, izkušenj in metodologij (glej poglavje Etnološka topografija, Slavec Gradišnik 2000: 456–467). Vse je izpustila, izpostavila pa le Slavka Kremenška, pobudnika in koordinatorja projekta in z nekaj nekaj iztrganimi citati tendenciozno poenostavila, poenotila in reducirala izhodišča in izvedbo projekta in prispevke vseh sodelavcev, ne samo Slavka Kremenška. Namiguje na »temeljno teoretizacijo«, a ne pove, kaj je s tem mislila. Jasno je, da so se sodelavci strinjali o ciljih projekta, vendar pa so bili njihovi pristopi, glede na pestrost skupine, zelo različni. Kremenšek pa je napisal projektu zelo ustrezen Uvod v Vprašalnice, temeljit, informativen pregled slovenskih in mednarodnih dosežkov na področju krajevnih študij in monografij, vključno s socialnoantropološkimi in kulturnoantropološkimi *community studies*; s tem besedilom je bil projekt koncipiran izrazito primerjalno, metodološko odprto, kar je v projektu samem tudi prišlo do izraza v različnih njegovih fazah, v izredno diferenciranih pristopih različnih sodelujočih etnologov in predstavnikov drugih ved (glej poglavje Etnološka topografija v Slavec Gradišnik 2000: 456–467).

Ob vsej površnosti in neznanju je prav groteskno zmrdovanje Nataše Rogelja nad »osredotočenostjo na slovensko etnično ozemlje in pripadajoče enote slovenskega etnosa, ki so vnaprej

dane in v celoti neproblematizirane« in »nereflektiranostjo vpletanja političnega govora o etnijah« (str. 157). Slovensko etnično ozemlje je povsem pomensko nevtralen izraz za prostor, pripadajoč različnim državam, naseljen s slovensko govorečim prebivalstvom. Res ni prav posrečen, ker vsebuje možno podmeno etnične ekskluzivnosti oziroma se ga lahko tako razume, nalašč ali zaradi nepoznavanja. Doslej boljšega ni bilo. Če ga nekdo uporablja, to še ne pomeni, da misli, da na tem prostoru ne žive druge etnije ali da so etnične in nacionalne pripadnosti večne, nesprenemljive. To je Nataša Rogelja projektu podtaknila, kar je čudno, saj si ni mogoče predstavljati, da bi ne poznala vprašalnic, topografij ali monografij, ki njeno pisanje popolno demantirajo. Ni treba biti raziskovalec, da se zavedaš, da je slovensko etnično ozemlje tako zanimivo prav zato, ker je pravi laboratorij različnih in spreminjajočih se pripadnosti in identitet, starih in novih, negovanih, podpiranih in zatrtih, prepovedanih, preganjanih, skratka, »konstruiranih« od institucij, uprave, šolstva, politike, itd. Raziskati kraje, regije in družbene skupine tudi s tega aspekta je bil eden od ciljev projekta ETSEO. Rezultati vprašalnic, topografij in monografij so prispevali tudi k razumevanju te problematike.

Mentorji in recenzenti so izza hrbta mlade raziskovalke nametali toliko polen, da od projekta ni ostalo nič. Na vrhu skladovnice se je zleknil »paradigmatski po-lom«. Pisanje Nataše Rogelja o projektu ETSEO je triumf ignorance in tendencioznosti mentorjev in pedagoška katastrofa.

Literatura

KREMENŠEK, Slavko: Etnološka topografija slovenskega etničnega prostora. *Traditiones* 3 (1974), 189–191.

KREMENŠEK, Slavko, Vilko Novak in Valens Vodušek (ur.): Uvod. V: *Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja. Uvod. Poročila* (Ljubljana: Raziskovalna skupnost slovenskih etnologov, 1976), 1–52.

SLAVEC GRADIŠNIK, Ingrid: *Etnologija na Slovenskem: med čermi narodopisja in antropologije* (Ljubljana: Založba ZRC SAZU, 2000).

